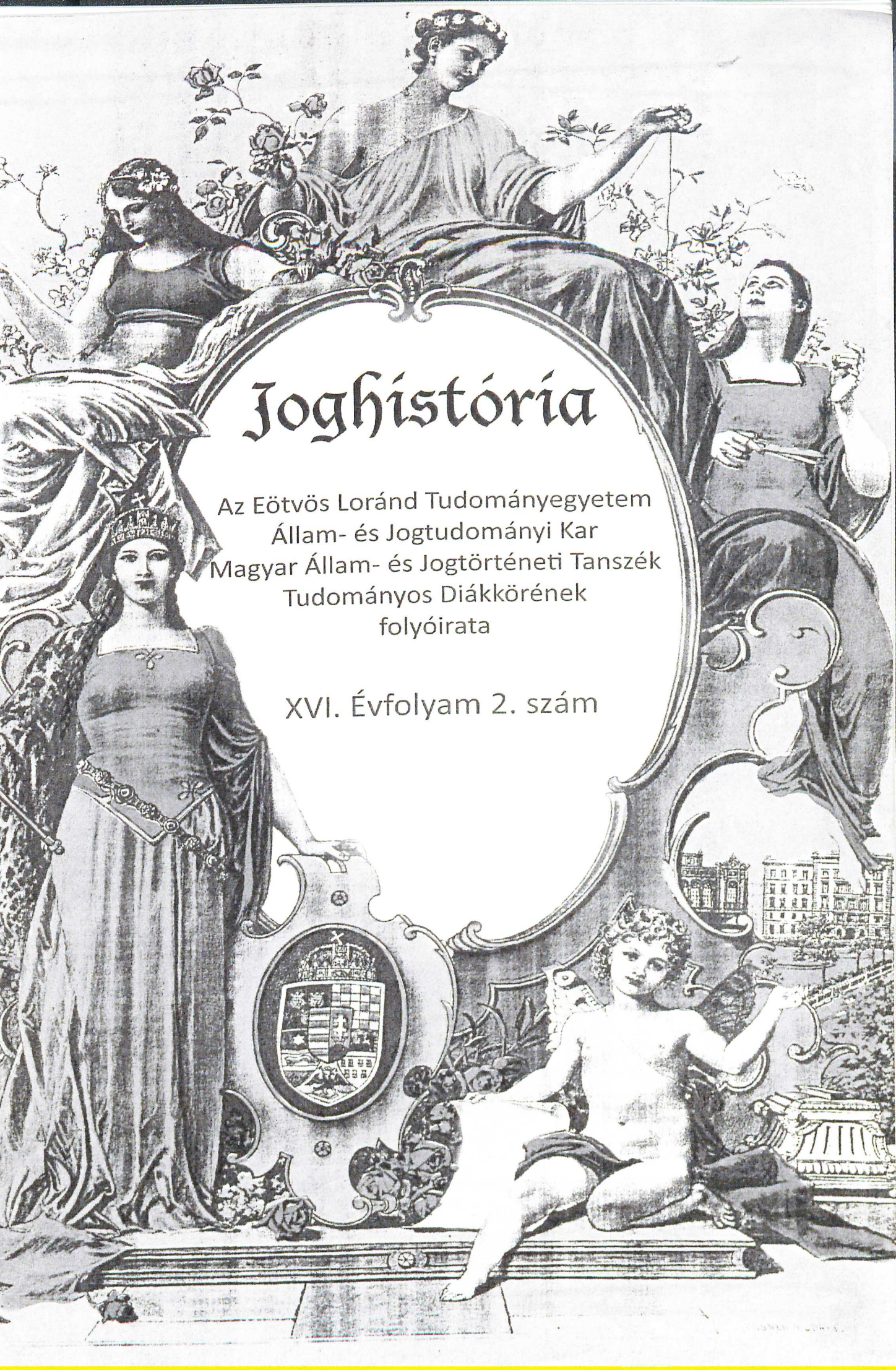

The cover features a highly ornate, Art Nouveau-style decorative border. At the top, a woman in classical dress sits amidst floral motifs. To the left, a woman in a crown and long gown stands. To the right, another woman in classical dress is depicted. At the bottom, a cherub sits on a pedestal. A coat of arms is visible in the lower-left corner of the border. The central text is enclosed within a large, decorative oval frame.

Joghíсторia

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Magyar Állam- és Jогтörténeti Tanszék
Tudományos Diákkörének
folyóirata

XVI. Évfolyam 2. szám

Kedves Olvasóink!

A Magyar Állam- és Jogtörténeti Tudományos Diákkör (MAJT TDK) nevében sok szeretettel köszöntünk Titeket. A Joghistória jelenlegi számában a perrel, peres eljárással és büntetés-végrehajtással kapcsolatos cikkeket olvashattok. Reméljük, hogy e szám is mindenki számára kellemes és hasznos időtöltést, az elsőéveseknek pedig az érdekességek mellett a tantárgyhoz kapcsolódó tudásanyagot is kínál. A rövid tanulmányok egy-egy adott témában mélyebb ismeretek feltárására törekednek, a lap maga tudományos és ismeretterjesztő célokra egyaránt hivatott.

A Joghistória olvasása mellett – ha igazán össze akarjátok kötni a kellemest a hasznossal – ajánljuk a TDK üléseket, melyek során még jobban elmélyedhettek a jogtörténetben, a szakma nagyjait hallgathatjátok, és kérdéseket tehettek fel nekik. Az üléseket mindig a hallgatóság – tehát TI – alakítjátok, a szakmai részek mellett nagy hangsúlyt kapnak az érdekességek, az átfogó ismeretek, a hallgatóbarát előadásmód, valamint az interaktivitás. Ha kérdésetek van – akár a féléves programokkal, előadásokkal, akár az anyaggal kapcsolatban, forduljatok hozzánk nyugodtan, vagy látogassatok el a <http://www.majt.hu> oldalra.

A Magyar Állam- és Jogtörténeti Tudományos Diákkör tagjai

majtttdk@gmail.com

Csatlakozz hozzánk a Facebook-on is!

<http://www.facebook.com/MAJTSDK>

Tartalomjegyzék

1. **Nikula István:** A királyi igazságtól az új Kúriáig

Palguta Virág és Szeredi Kristóf: Különleges bizonyítási eljárások

Kepler Norbert: Bűn és büntetés viszonya a XIX. századi Magyarországon és Nyugaton

abó Anna: A magyar bírósági szervezet a kiegyezéstől az I. világháborúig

reisz Tímea: Egy ítélet súlya

a Áron: Adalékok a Lex Biszkuhoz

ó pályázat nyertesei:

örmemdi Zsófia: A sedria

entgáli-Tóth Boldizsár Artúr, Milánkovich András: A magyar történeti alkotmány értelme

e (A közjogi átalakulás és a történeti alkotmány)

erics Viktor: Az ezerarcú hóhér

A magyar történeti alkotmány értelmezése

A közjogi átalakulás és a történeti alkotmány

Írta: Szentgáli-Tóth Boldizsár Artúr, Milánkovich András

„R) cikk (3) Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.”

A történeti alkotmány fogalomköre a közjogi rendszer átalakulása nyomán napjainkban nem csupán jogtörténeti kategória, annak Alaptörvénybe történt beemelésével hatályos jogrendszerünk részévé vált, az Alkotmánybíróság eljárása során értelmezési segédletként fog funkcionálni. Pontos határainak kijelölése számos, tudományágak közötti és azokon belüli vita forrása, így a jogász számára sem egyszerű feladat a fogalom jogi tartalmának körvonalazása.

Az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdésére ezért mindaddig nem tekinthetünk a gyakorlatban érvényesülő rendelkezésként, amíg nem alakul ki olyan egységes álláspont a történeti alkotmányra nézve, amely megfelel a tudományos igényeknek, egyúttal megalapozza annak következetes alkalmazhatóságát napjaink joggyakorlatában. Tekintettel arra, hogy több mint ezer éves állami múltunk szinte átláthatatlan jogszabálytömeget hagyományozott ránk, a történeti alkotmány fogalmának indokolatlanul tág értelmezése parttalanná teheti a körülírásáról szóló diskurzust. Nélkülözhetetlen tehát a jelenben értelmezett múltbeli joganyag körének szűkítése, és erre több módszer is kínálkozik.

Nem tartjuk célravezetőnek, hogy a történeti alkotmány határait néhány jelentős közjogi fordulópont mentén jelöljük ki, mivel a szelektálás ezen módja már alapfelvetésénél fogva is szükségképpen önkényes volna. Álláspontunk szerint egy olyan, többlépcsős kritériumrendszer jelenthet megoldást e problémára, amelynek mentén objektív ismérvek alapján képesek lehetünk a releváns joganyagot feldolgozni, biztosítva minden egyes jogszabály azonos szempontok szerinti értékelését. Nem vizsgálva a történeti alkotmány „feltámasztásának” indokoltságát, célunk az, hogy olyan keretet adjunk az érintett alaptörvényi rendelkezés tárgyának, mely lehetővé teszi, hogy valóban betöltse szerepét. Nem kívánjuk a kérdéskör elméleti aspektusait tárgyalni; egy gyakorlatban használható munkafogalom bevezetésére törekszünk.

Mielőtt azonban javaslatunk részleteit vázolnánk, elengedhetetlen az R) cikk „történeti alkotmány vívmányai”-terminológiájával kapcsolatban megjegyeznünk, hogy meggyőződésünk szerint a vívmányként számba vehető momentumok kivétel nélkül leképeződtek a jogrendszerben, így e körben a jog térréimába be nem fogadott társadalmi jelenségekkel nem kell számolnunk. Jakab András szerint⁷⁵ a vívmány

⁷⁵ Jakab András: Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Buda-

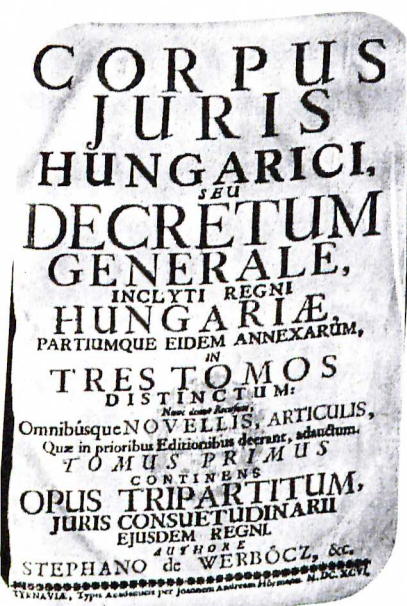
fogalma lehet alkalmas az alkotmányossági kritériumok érvényesítésére, úgy gondoljuk azonban, hogy ennél hatékonyabb és kiszámíthatóbb mechanizmus beépítésére van szükség.

Koncepciónk kialakítása során elsősorban az Alkotmánybíróság és az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában kialakított azon tesztekre voltunk tekintettel, melyek az alapjogvédelmi rendszer nélkülözhetetlen pilléreivé váltak. A kritériumrendszer szerkezetét öt egymásra épülő lépcsőfok adja, amelyek végigjárásával eldönthető, hogy az adott jogszabály részét képezheti-e a történeti alkotmány korábban vázolt munkafogalmának. Célunk eléréséhez álláspontunk szerint a következő öt ismerv vezet:

- 1) Van-e olyan hatályos alaptörvényi rendelkezés, aminek a vonatkozásában az adott norma értelmezése releváns?
- 2) Van-e a normának olyan értelmezése, mely nem ellentétes a jogállami értékekkel?
- 3) Rendelkezik-e a norma alkotmányos jelleggel?
- 4) Van-e a normának olyan értelmezése, mely nem ellentétes Magyarország hatályos nemzetközi jogi kötelezettségeivel?

5) Koránál fogva beilleszthető-e a norma napjaink interpretációs kereteibe?

A következőkben sorra vesszük az egyes kritériumok lényegét, célját, valamint azon tényezőket, melyeket az esetükben szem előtt tartottunk. Annak érdekében, hogy az elméletben felvázolt teszt gyakorlati alkalmazhatóságát megvilágítsuk, az egyes pontokban támasztott követelmények érvényesülését külön jogszabályok segítségével szemléltetjük.

1) A hazai jogfejlődés során számos olyan terület került a jog hatókörébe, melyek kapcsán mai viszonyaink között a szabályozás igénye már nem, vagy egészen másképpen merül fel. Visszaélések táptalajává válhat, és a jogrendszer adekvát működését veszélyeztetheti olyan jogszabályhelyek felhívása, melyek témája semmilyen módon nem egyeztethető össze a jelenkor elvárásaival. E kritérium az első lépés afelé, hogy az Alaptörvényt értelmezők számára kezelhetőbbé tegyük az R) cikk (3) bekezdése által támasztott kívánalmakat, kizárva a normák azon körét, amelyek elemzése gyakorlatba átvittethető eredményre nem vezethet.

A házasságtörés szankcionálásának alakulása jól mutatja e szűrő indokoltságát. Werbőczy szokásjogot egybefoglaló Hármaskönyve⁷⁶ a férj jogaként ismeri el, hogy a házasságtörésen első ízben rajtakapott feleségét megölje. Az Alaptörvény II. cikke magában foglalja az élethez való

jogot, melyből kiindulva a Btk. 166. §-a rögzíti az emberölés tényállását, 167. §-a pedig ennek enyhítő körülményeként jelöli meg a méltányolható okból származó erős felindulást. E körbe sorolja a joggyakorlat a szerelemföltés esetét is. Látható tehát, hogy egy alaptörvényi rendelkezéssel kimutatható kapcsolat

önmagában nem alapozza meg az alkalmazás lehetőségét.

2) A jelenleg hatályos Alkotmány 2. § (1) bekezdésének szövege (egy terminológiai különbségtől eltekintve) változtatás nélkül került átemelésre az Alaptörvénybe, ezért úgy véljük, hogy a vonatkozó alkotmánybíróági határozatok – a joggyakorlat továbbélésének kérdésétől függetlenül – irányadók. A jogállamiságot azért tekintjük rendszerünk mellőzhetetlen elemének, mert oly mélységben hatja át a ma uralkodó alkotmányosság-felfogást, hogy az általa támasztott elvárások negligálása az eszmerendszer megszületése előtt alkotott normák esetében sem megengedhető. Egy jogállamiságra alapított hatalomgyakorlási struktúrában nem juttathatunk szerephez azzal szöges ellentétben álló normát, mivel rést üt-nénk garanciarendszerén, így következetes érvényesülése megkérdőjeleződne. Elengedhetetlen a jogállamiság fogalmi elemeként kezelt jogbiztonság követelményeinek, így különösen a normavilágosság⁷⁷ és az intézményi stabilitás⁷⁸ elveinek tiszteletben tartása. Mindazonáltal nem elvárható egy több évszázada keletkezett jogforrástól, hogy teljes mértékben eleget tegyen a modern alkotmányosság kívánalmainak, ezért tartjuk szükségesnek az ismerv olyan körülírását, mely tágabb teret enged a befogadható megoldások keresésének. Elsősorban a jogalkotással szembeni elvárásaink számonkérésekor kell nagyobb fokú engedékenységet tanúsítanunk. Ha ezt nem tesszük, a parlamentarizmus mintegy százéves periódusát le-számítva a teljes korábbi joganyag kiesik vizsgálódásunk köréből.

A jogállamiság és a jogbiztonság elvének mentén kiszűrhetőek például a szocializmus évtizedei alatt ke-ltezett, de megfelelő módon nyilvánosságra nem hozott jogforrások.

3) A harmadik szűrőt csak egy széleskörű konszenzuson alapuló alkotmányfogalmat rögzítve tölt-hetjük meg tartalommal. Általánosan elfogadottnak tekinthető a következő meghatározás⁷⁹: az alkotmány kijelöli az állam működésének keretet nyújtó közjogi viszonyokat, tartalmazza a közösség összetartozását szolgáló politikai struktúrát, valamint az állampolgárok és az állam kapcsolatát definiáló alapvető jogokat és kötelességeket. Az alkotmányos jelleg figyelembevételét a vizsgált probléma két aspektusa veti fel. Egyrészt a jelenlegi jogrendszerben is csak az annak csúcsán elhelyezkedő jogszabályt vehetjük figye-lembe, így ugyanezt a lehatárolást a múltban is el kell végeznünk. Elemző tevékenységünk csak azokra a normákra irányulhat, melyek szabályozási tárgya bír azzal a jelentőséggel, ami egy jogszabályt a kons-titúció szintjére emel. Másrészt, noha a feudalizmus évszázadaiban nem tapintható ki olyan jogforrási hierarchia, melynek érvényesülése felett ma az Alkotmánybíróság örködik, bizonyos vezérelvek mégis visszavetíthetők erre a korszakra. Elsősorban a partikuláris jogalkotás produktumaira célzunk, amelyek éppen korlátozott területi hatályuknál fogva esnek kívül a történeti alkotmány munkafogalmának keretein. Helyi illetőségénél fogva nem vizsgálható például Kőszeg város 1649-es szabályrendelete a város belső rendjéről. Szabályozási tárgya teszi alkalmatlanná egyebek mellett I. Lipót egyébként országos hatályú 1687. évi 4. dekrétumának hitbizományról szóló 9. cikkelyét. Hangsúlyoznunk kell, hogy a jogforrási hierarchia visszavetíthetőségének rugalmasságát jelzi, hogy miniszterelnöki rendelet-volta ellenére elfo-gadhatónak tartjuk például a választójogot szabályozó 2200/1922 ME rendeletet.

77 11/1992. (III. 5.) AB határozat, 41/2008 (IV. 17.) AB határozat

78 ABH 1992, 59, 65

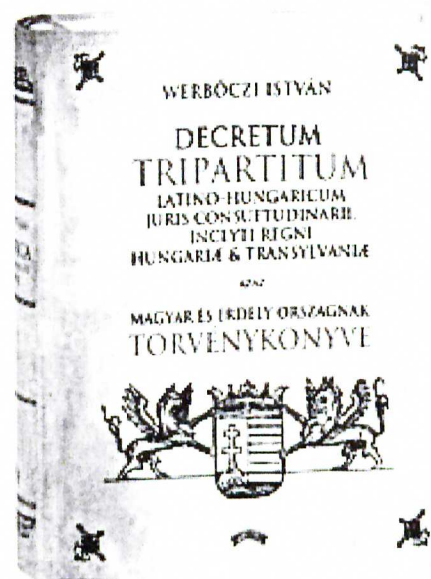
79 Tóth Gábor Attila: Túl a szövegen. Értekezés a magyar alkotmányról. Osiris Kiadó, Budapest, 2009. 9. oldal alapján

4) A negyedik fázis beépítése az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdéséből⁸⁰ adódóan szükségszerű. A jogállamisághoz hasonlóan e helyütt is az indokolja a kiterjesztő megfogalmazást, hogy a kitétel szigorú alkalmazása az R) cikk (3) bekezdés kiüresítéséhez vezet, ami egy alkotmányi rendelkezés esetében nem lehet cél. Érvényesnek tekintjük ezért mindazokat az észrevételeket, melyeket a második lépcső vonatkozásában kifejtettünk. Az ország határait megállapító 1947. évi XVIII. törvénnyel becikkelyezett párizsi békeszerződéssel nyilvánvalóan ellentétes példának okáért a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeknek az országgal egyesítéséről szóló 1938. évi 36. tc.

5) A legtágabb mérlegelési szabadságot a jogértelmező számára minden bizonnyal az utolsó kritérium nyújtja. Az időbeli dimenzió mégsem elhagyható, tekintettel arra, hogy a társadalmi környezet, a gazdasági feltételek, a politikai rendszer és a kulturális preferenciák állandó mozgásban vannak. Mindezt e lépcső lehetőséget biztosít az előző négy pont terepéből kimaradt, de azokkal ellentétben nem álló szempontok bevonására. Feltételezhetően a teszt korábbi pontjainak megfelelő jogszabályok elenyésző kisebbsége akadna csak fent ezen a rostán. Vegyük példának az 1231. évi 2. törvénycikket a főpapoknak a székesfehérvári törvénynapokon való megjelenési kötelezettségéről. E jogszabály esete jól mutatja, hogy az élet minden területét átható változások kizárják értelmezhetőségét. Nincs ma olyan intézmény, amely a törvénynapokkal jellegében párhuzamba volna állítható, ráadásul az állam és az egyház szétválasztása nem engedi, hogy egy törvényhozó-törvénykező szerv munkájában bármely egyház képviselője e funkciójában fogva részt vegyen.

Tisztában vagyunk vele, hogy az a vád érhet bennünket, hogy az általunk alkotott konstrukció a történeti alkotmány valamennyi elemét kiszűri. Annak igazolására, hogy ez nem állja meg a helyét, álljon itt példának a törvények kihirdetéséről szóló 1868. évi 3. tc., amely az összes fent vázolt kritériumnak megfelel.

A történeti alkotmány munkafogalmának bevezetésével arra törekedtünk, hogy egy számos vitát kiváltó alaptörvényi rendelkezés alkalmazhatóságát elősegítsük. Mivel a téma hagyományos kezelését a rövidesen hatályba lépő Alaptörvényre tekintettel a továbbiakban nem tartjuk eredményre vezetőnek, ezért egy újszerű megközelítést ajánlunk, melynek részletes kidolgozása további elemzéseket igényel. Olyan objektív kritériumrendszer felállítására törekedtünk, amely amellet, hogy támpontokat ad, kellően rugalmas elemeket is tartalmaz, ezért irányítuként szolgálhat a jogértelmező számára egy sok évszázadon át felhalmozódott joganyagban való tájékozódáshoz.

⁸⁰ Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját.”